

Stanisław Piech, *Wychowywać dla Kościoła i państwa. Formacja elity duchowieństwa galicyjskiego w Wiedniu 1775–1918*, Unum, Kraków 2009.

Na ziemiach zagarniętych przez Austrię w czasie kolejnych rozbiorów Polski, aż do utraty niepodległości w roku 1795, trwał proces ich integrowania z państwem Habsburgów, prowadzący do zacierania polskiego charakteru tych ziem. Istotną rolę w podporządkowaniu Kościoła absolutnemu i oświeconemu Państwu miało odegrać lojalne duchowieństwo, wychowane w duchu józefinizmu, uzależniane od władz świeckich i upodabniane do urzędników administracji państwowej. Przywiązywano więc dużą wagę do kształcenia w Wiedniu wybranych kleryków i młodych księży, którzy po ukończeniu studiów mieli stanowić elitę duchowieństwa w poszczególnych krajach cesarstwa austriackiego.

Książd Stanisław Piech w swojej publikacji przedstawia specjalnie utworzone do tego celu seminaria duchowne, osoby w nich się kształcące oraz rolę, jaką odegrali w życiu społecznym i kościelnym. W stolicy monarchii Wiedniu utworzono specjalne do tego celu seminaria: Królewskie Greckokatolickie Seminarium Duchowne zwane *Barbareum* (1775–1784), Wiedeński Konwikt Miejski (1802–1848) i Greckokatolickie Seminarium Centralne (1852–1893). Przez przeszło 100 lat (1816–1919) działał założony przez Franciszka Józefa I z inspiracji Jakoba Frinta, wybitnego przedstawiciela restauracji katolickiej w monarchii austriackiej, elitarny

Wyższy Instytut Kształcenia Księży Diecezjalnych zwany *Augustineum*, a później od nazwiska założyciela *Frintaneum*. Instytut ten, chociaż powstał bez porozumienia ze Stolicą Apostolską, odegrał szczególną rolę w formacji duchowieństwa w duchu przewyciężenia józefinizmu. Wychowankowie wszystkich tych instytucji byli jak wspomniano – studentami *Alma Matris Rudolphinae Vindobonensis*. W literaturze historycznej istnieje tylko kilka opracowań na ten temat. Wnikliwa kwerenda archiwów i bibliotek w Polsce i poza jej granicami doprowadziła do zgromadzenia bogatej dokumentacji, która umożliwiła zidentyfikowanie nazwisk alumnów i księży diecezji galicyjskich oraz poznanie przebiegu ich studiów. Najważniejszy materiał do omawianego tematu zachował się w archiwum Uniwersytetu Wiedeńskiego (Archiv der Universität Wien). W aktach Wydziału Teologii Katolickiej (matrykułach, albumach rygorozów i promocji doktorskich) udało się odnaleźć i zidentyfikować nazwiska alumnów i księży diecezji galicyjskich oraz poznać przebieg ich studiów. Zależność od biskupa diecezjalnego była specyfiką wydziałów teologicznych, dlatego też nie można było pominąć zasobów Archiwum Archidiecezji Wiedeńskiej (Diözesanarchiv Wien), w którym zachowało się Archiwum *Frintaneum*. Wiele wiadomości dostarczyło sześć rękopiśmiennych ksiąg *Insti-*

tuts Protokoll des Frintaneums oraz zbiory świadectw (*Testimonia*), wydawanych po ukończeniu studiów, w którym przełożeni odnotowali nie tylko personalia, ale wiele ciekawych wiadomości o przebiegu studiów i zachowaniu fryntanistów. W Allgemeines Verwaltungs-Archiv w Wiedniu znaleziono dokumenty związane z powstaniem *Barbareum*. W Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie natrafiono na akta wytworzone przez wiedeńskie seminaria unickie *Barbareum* i Greckokatolickie Seminaria Centralne, szczególnie cenne okazały się spisy alumnów. W archiwum Państwowym w Przemyślu przydatny okazał się sporych rozmiarów zespół Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu. Dużo materiału, choć rozproszonego, znaleziono w polskich archiwach kościelnych w Krakowie, Tarnowie, Przemyślu oraz zbiory Konsystorza Metropolitalnego obrządku Łacińskiego we Lwowie, przechowywane w Archiwum Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie. W aktach personalnych księży, którzy kształcili się w Wiedniu, znajdują się dokumenty o ich studiach na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wiedeńskiego oraz formacji w konwiktach miejskim, a szczególnie *Frintaneum*. Autor sięgnął również do Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego

w Krakowie. Wykorzystano bogaty zestaw źródeł drukowanych, zwłaszcza pism urzędowych poszczególnych diecezji, zbiorów ustaw, przepisów kościelnych i państwowych z zakresu szkolnictwa uniwersyteckiego oraz wydawnictw statystycznych. Bardzo przydatne okazały się schematyzmy diecezjalne, a także prace Rudolfa Kinka, chociaż stare, ale rzucające światło na szkolnictwo teologiczne w monarchii.

Na Uniwersytecie Wiedeńskim studiowało 23 późniejszych biskupów galicyjskich wszystkich trzech obrządków. Wyniesieni na ołtarze zostali św. Józef Bilczewski i błogosławieni męczennicy ukraińscy Mykyta Budka, Hryhorij Chomyszyn [Chomyśyn], Hryhorij Łakota. Księża wychowani i wykształceni w wiedeńskich zakładach teologicznych obejmowali katedry uniwersytetów i seminariów duchownych. Stanowisko profesora i wykładowcy lub wychowawcy w seminarium duchownym było początkiem kariery w hierarchii kościelnej.

Do tej pory nie było obszernej monografii podejmującej ten temat. Książka ks. Stanisława Piecha nie wyczerpuje bogactwa podejmowanego tematu. Autor ma nadzieję, że zachęci młodych historyków do podjęcia dalszych prac w tym zakresie.

Renata Dulian